

เอกสารประกอบการสอน
กระบวนวิชา DOS 408381

เรื่อง

ยาแก้ปวดชนิดยาเสพติด

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้นักศึกษาทราบ

1. ประเภทของยาเสพติดตาม พ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษ
2. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาและกลไกการออกฤทธิ์ของมอร์ฟีน
3. การใช้ยาในกลุ่มนี้ ข้อห้ามใช้ การแก้พิษ
4. ขั้นตอนการปฏิบัติเกี่ยวกับการขออนุญาตและมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท 2

จัดทำโดย....

อาจารย์ ทันตแพทย์วุฒินันท์ จตุพศ
ภาควิชาศัลยศาสตร์ช่องปาก
คณะทันตแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ยาแก้ปวดชนิดยาเสพติด

NARCOTIC ANALGESICS

ยาระงับปวดชนิดเสพติดส่วนใหญ่ได้แก่ morphine และอัลคาลอยด์อื่น ๆ ที่ได้จากฝิ่นจึงเรียกรวมต่าง ๆ ที่ได้จากฝิ่นทั้งหมดนี้ว่า “opiate” ต่อมาได้มีการสังเคราะห์ยาระงับปวดที่ออกฤทธิ์เหมือน morphine อีกหลายชนิดจึงรวมเรียกรวมที่ได้จากฝิ่นตามธรรมชาติและสารสังเคราะห์ที่ออกฤทธิ์เหมือน morphine ว่า “opioid”

ตาม พ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 แบ่งยาเสพติดให้โทษ ออกเป็น 5 ประเภท คือ

- ประเภท 1 ยาเสพติดให้โทษชนิดร้ายแรง เช่น Heroin
- ประเภท 2 ยาเสพติดให้โทษทั่วไป เช่น Morphine, Cocaine, Medicinal Opium codeine
- ประเภท 3 ยาเสพติดให้โทษที่มียาเสพติดให้โทษประเภท 2 ผสมอยู่ด้วยตามที่ได้ขึ้นทะเบียนตำรับยาไว้ตามมาตรา 43 เช่น ยาแก้ไอผสมโคเคอิน
- ประเภท 4 สารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษประเภท 1 และ 2 เช่น Acetic Anhydride Acetic Chloride
- ประเภท 5 ยาเสพติดให้โทษที่มีได้เข้าอยู่ในประเภท 1-4 เช่น กัญชา กระท่อม

การแบ่งประเภทของยาแก้ปวดชนิดเสพติด

1. Pure agonists
  - Morphine
  - Codeine
  - Heroin
  - Methadone
  - Pethidine
2. Mixed agonist-antagonists
  - Nalorphine
  - Pentazocine
  - Nalbuphine
  - Buprenorphine

- Butophanol
- 3. Pure antagonists
  - Naloxone
  - Naltrexone
  - Dipremorphine

ยาแก้ปวดชนิดเสพติดออกฤทธิ์ที่ตัวรับ (receptors) ในระบบประสาทส่วนกลางมีดังนี้
 μ -receptor : ทำให้เกิดการออกฤทธิ์ระงับปวดระดับเหนือไขสันหลัง กดการหายใจ เกิด euphoria

κ -receptor : ทำให้เกิดการออกฤทธิ์ระงับปวดระดับไขสันหลัง

σ -receptor : ทำให้เกิด dysphoria (อาการระเหี่ย เป็นทุกข์)

การออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลาง (Central agonist action)

1. ระงับปวด (analgesia)
2. กดการหายใจ (respiratory depression)
3. ระงับไอ (cough suppression)
4. อาเจียน (emetic action)
5. ม่านตาหรี (miotic action)
6. ฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลางอื่น ๆ

การออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนปลาย (Peripheral agonist action)

1. ทำให้กล้ามเนื้อเรียบหดตัว (smooth muscle contraction)
2. ทำให้เกิดการหลั่งสารฮิสตามีน (histamine releaser)

การทนยา (Tolerance)

Tolerance หมายถึงการที่ร่างกายได้รับยาติดต่อกันเป็นเวลานานจนเกิดความเคยชิน ทำให้การตอบสนองต่อยาน้อยลง

การเสพติด (Drug dependence)

Morphine และยาพวก opiates จะทำให้เกิด physical dependence ซึ่งเป็นการเสพติดทางกายเกิดขึ้นค่อนข้างเร็ว

สรุปฤทธิ์ในกลุ่ม agonist, antagonist และกลุ่มที่มีฤทธิ์ผสมที่ตัวรับ OPIOID ชนิดต่างๆ

<i>OPIOID</i>	Mu	Delta	kappa
Morphine	++	+	+
Fentanyl	+++	+	+
Pentazocine	-		++
Naloxone	-	-	-

Morphine**ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา**

1. ฤทธิ์ระงับปวด (**analgesic effect**)
2. ฤทธิ์ทำให้เคลิบเคลิ้ม สบาย (**euphoria**)
3. ฤทธิ์ต่อระบบประสาทสมองอย่างอื่น ทำให้คลื่นไส้ อาเจียน (nausea vomiting)
4. ฤทธิ์ต่อระบบการหายใจ
5. ฤทธิ์ต่อระบบไหลเวียนเลือด
6. ฤทธิ์ต่อระบบทางเดินอาหาร
7. ฤทธิ์ต่อรูม่านตา
8. ฤทธิ์ต่อระบบทางเดินปัสสาวะ

ข้อห้ามใช้ของ morphine

1. หอบหืด
2. พิษสุราเฉียบพลัน

3. อาการชัก
4. บาดเจ็บที่ศีรษะ
5. ปวดท้องหาสาเหตุไม่ได้
6. ดิคน้ำมาเรื้อรัง
7. เด็กเล็ก

ขนาดและวิธีใช้

เด็ก : ใช้ขนาด 0.1-0.2 มก./กก. ฉีดเข้าใต้ผิวหนังหรือเข้ากล้ามเนื้อ เข้าได้ทุก 4 ชม. ขนาดสูงสุดไม่เกิน 15 มก.

ผู้ใหญ่ : ใช้ขนาด 5-20 มก. (10 มก.) ฉีดเข้ากล้ามเนื้อหรือใต้ผิวหนังเข้าได้ทุก 4 ชม.

Meperidine (Pethidine, Demerol)

มีการออกฤทธิ์คล้ายคลึงกับ morphine แต่มีฤทธิ์ระงับปวดได้น้อยกว่าประมาณ 10 เท่า และ duration สั้นกว่า

Dose 1-2 mg/Kg.

Pentazocine (Sosegon, Talwin, Fortral)

มีฤทธิ์ระงับปวดน้อยกว่า morphine และเป็น weak narcotic antagonist นิยมใช้ระงับปวดที่ไม่รุนแรงและไม่มีการเสพติด

Dose 0.5 mg/Kg. (20-30 mg.)

Fentanyl (Sublinaze)

เป็น synthetic derivative ของ pethidine มีการออกฤทธิ์เหมือน narcotic analgesics ทั่วไป ขนาดของยา 0.1-0.2 mg. จะให้ผลในการระงับปวดเท่ากับ morphine 10 mg.

Dose ที่ใช้คือ 0.0001-0.0004 mg/Kg.

Naloxone (Narcan)

เป็น pure antagonist โดยไม่มีผล agonist เลย มีฤทธิ์แรงและได้ผลดีมากในการแก้ฤทธิ์ของ narcotic

Dose 0.4-0.8 mg. (0.008-0.10 mg/Kg.) ฉีดเข้าเส้นข้อๆ หรือเข้ากล้ามเนื้อ อาจจะมีพิษเป็นระยะๆ จนกว่าฤทธิ์ของ narcotics จะหมดไป

บรรณานุกรม

1. กัมมันต์ พันธุมจินดา และคณะ. *ประสาทศาสตร์พื้นฐาน*. กรุงเทพฯ : สันประสิทธิ์การพิมพ์. 2530.
2. ประสงค์ คุณทรงเกียรติ. *Trends of Future Pharmacologic Analgesics*. หนังสือรวมเล่มการประชุมวิชาการคณะแพทยศาสตร์เชียงใหม่ 20-24 กันยายน 2542.
3. ศิริภรณ์ ฟูงวิทยา. *ยาระงับปวด*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2530.
4. White JC, Sweet WH. *Pain : Its mechanism and neurosurgical control*. Spring field ILL. 1955.